

К. І. Онищук

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Розглянуто диференціацію понять професійної деформації та професійного вигорання, обґрунтовано причини термінологічних розбіжностей між українською та зарубіжною науковими школами.

Запропоновано авторську модель професійної деформації військового психолога.

Ключові слова: професійна деформація, професійне вигорання, позитивний професіогенез, військовий психолог, теоретична модель професійної деформації.

Постановка проблеми. Професійна діяльність є невід'ємною частиною життя людини та ключовим чинником її особистісного розвитку. Вона визначає не лише спосіб самореалізації, але й впливає на психологічний стан, соціальну взаємодію та життєві стратегії особистості [3]. У випадку військових психологів такий вплив посилюється через жорсткі вимоги служби, специфіку роботи з військовослужбовцями в районах бойових дій, вторинну травматизацію і втому від співчуття, що поглиблює взаємозв'язок між професійним середовищем та трансформаціями в особистості фахівця.

Професійна діяльність військового психолога Національної гвардії України (НГУ) у воєнних умовах поєднує інтенсивне емоційне навантаження, моральні дилеми та тривалу роботу в режимі обмежених ресурсів. За таких умов зростає імовірність формування стійких негативних змін у професійній особистості, які в українській науковій традиції окреслюють як «професійна деформація», а в міжнародних підходах переважно описують через валідовані конструкти професійного вигорання, втому від співчуття, вторинний травматичний стрес та вікарну травму.

Грунтовних досліджень професійної деформації військових психологів у вітчизняному науковому просторі нами не виявлено, водночас світовий науковий досвід свідчить про те, що особистісні проблеми фахівця психологічного профілю неодмінно позначаються на його професійній діяльності та якості надання психологічної допомоги, що зумовлює актуальність дослідження цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найґрунтовніші дослідження професійної деформації в українській науці провів професор В. С. Медведєв, який досліджував це явище в працівників органів внутрішніх справ [9], та академік З. Р. Кісіль, яка вивчала професійну деформацію співробітників Національної поліції України [5]. Професійна деформація в Україні переважно розглядалася як негативне явище, що супроводжує кар'єру працівників правоохоронних органів. Її прояви вивчали такі науковці, як С. О. Ларіонов, П. В. Макаренко та Л. М. Захаренко, а також Д. В. Швець зі співавторами [8, 9, 12]. Вітчизняні дослідники загалом сходяться на тому, що професійна деформація більш притаманна фахівцям так званих «допомагаючих» професій. Зокрема, це медичні працівники, психологічні особливості деформаційних змін яких описували Л. Ф. Вербицька й І. М. Овдієнко [3], та психологи – у працях Ю. М. Чемодурової [11].

Набагато більше уваги українські вчені приділили проблемі професійного вигорання фахівців сфери «людина – людина». Зокрема, О. М. Борисюк і М. В. Фостяк досліджували розвиток синдрому професійного вигорання у працівників Національної поліції України [1]. Науковиця В. І. Босько здійснила теоретико-емпіричний аналіз емоційного вигорання психологів сектору оборони та безпеки [2]. Дослідники Л. Коняєва та О. Гурович вивчали синдром емоційного вигорання у психологів-консультантів [6], а А. Е. Мелоян і Є. В. Лікарчук акцентували увагу на ролі вікарної (вторинної) травми та депресії у психологів, які працюють в умовах воєнних конфліктів [10]. Серед закордонних досліджень поширена тематика саме вигорання у медиків і медичних працівників – Е. А. Araydin, D. Deriglazov, B. Olareju та ін. [13, 15, 17]. Учений N. A. Sayer і співавтори показали, що вигорання терапевтів негативно впливає на ефективність їхньої психотерапевтичної допомоги (лише 28,3 % пацієнтів терапевтів з вигоранням мали суттєве поліпшення стану проти 36,8 % без вигорання) [19]. Науковець K. Zivin і співавтори виявили, що високий рівень вигорання серед психіатрів, психологів та соціальних працівників негативно відбивається на їхньому суб'єктивному сприйнятті якості допомоги ветеранам [20]. Незважаючи на широку увагу до вигорання, в Україні та світі досі бракує досліджень безпосередньо стійких негативних змін особистості, як-от деформація саме військових

психологів унаслідок виконання професійних обов'язків під час війни, що є помітною прогалиною у науковому знанні.

Мета статті – запропонувати теоретичну модель професійної деформації військового психолога Національної гвардії України в умовах війни.

Завдання:

- 1) теоретично розмежувати поняття професійної деформації та професійного вигорання;
- 2) окреслити причини термінологічних розбіжностей між українською та зарубіжною школами.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжній науковій літературі поняття «професійна деформація» практично не використовується. Світові дослідження професійних ризиків для психологів зосереджуються на категоріях burnout (емоційне чи професійне вигорання), compassion fatigue (втома від співчуття), secondary traumatic stress (вторинний травматичний стрес) та vicarious trauma (вікарна/опосередкована травма) [10, 16]. Ці феномени мають чітке операціональне наповнення, вони вивчаються у межах парадигми evidence-based (доказові підходи) та характеризуються широким застосуванням стандартизованих методик виміру (Maslach Burnout Inventory, ProQOL тощо). Саме тому в англійських дослідженнях увага зосереджена на процесах та станах, що виникають унаслідок хронічного стресу в професіях допомоги [14, 15, 18]. Необхідно підкреслити, що переважна частина закордонних досліджень професійного виснаження та споріднених явищ у фахівців із психічного здоров'я стосується цивільних професій, а систематизованих робіт саме про військових психологів істотно менше. Публікації, що аналізують військове середовище, здебільшого описують фахівців, які надають допомогу ветеранам або працюють у складі військової медицини, найчастіше в Сполучених Штатах Америки. Автори оглядових і аналітичних праць наголошують на потребі довготривалих та змішаних підходів, які б адекватно враховували екстремальність бойових умов, багаторівневу ієрархію підпорядкування та багаторольовий характер діяльності військового психолога [13, 17, 19, 20].

Натомість у вітчизняній науці зберігається поняття «професійна деформація». Воно сформувалося у радянський період й увійшло до психології праці, педагогіки, юриспруденції та військової психології. Цей термін має нормативно-попереджувальний зміст і підкреслює небажані зміни особистості спеціаліста під впливом специфіки професійної діяльності: формалізм, авторитарність, емоційну черствість, редукцію емпатії [4, 1111]. На відміну від вигорання, яке переважно розглядається як функціональний та потенційно оборотний стан, деформація описує стійкі особистісні трансформації, що поступово закріплюються у професійній ідентичності.

Однією з причин різниці в термінології є ізолюваність вітчизняної науки від світового простору під час радянського періоду. У пострадянській, а пізніше в українській, науковій традиції зберігся нормативний підхід, у якому професія тлумачиться, як система цінностей та норм, а відхилення від них трактується як загроза ефективності діяльності. Натомість у західній науці акцент робиться на клінічно верифікованих явищах, що підлягають емпіричній діагностиці, і саме тому там немає універсального аналогу поняття «професійна деформація». «Вигорання» має більш вузьке, але чітко валідоване визначення, тоді як «деформація» охоплює ширший спектр особистісних зрушень [2, 12].

Сучасні українські дослідження підтверджують, що вигорання є динамічним процесом (фази напруження, резистенції та виснаження за В. Бойком) [1], тоді як деформація – результат кумулятивної дії професійних чинників, що призводить до довготривалих особистісних змін [4, 12]. Отже, ці два явища можна розглядати як споріднені, але не тотожні: вигорання – процес і стан, деформація – результат і трансформація особистості.

Відсутність поняття «професійна деформація» у західних працях пояснюється орієнтацією на емпірично підтверджені клінічні концепти. Водночас у вітчизняній психологічній науці збереження цього поняття відображає прагнення враховувати не лише тимчасові стани виснаження, а й глибинні зміни особистості, які зумовлюють ризики професійного та морального «спотворення». Такий дуалізм підходів дає змогу інтегрувати зарубіжні валідовані моделі вигорання з українською традицією аналізу професійної деформації, особливо актуальною для психологів у воєнних умовах.

Професійна деформація у вітчизняній літературі описується як сукупність специфічних, переважно негативних, змін особистості фахівця під впливом умов та змісту діяльності. Це небажаний результат професійного розвитку, що проявляється у трансформації рис, установок, стилів спілкування та поведінки [8]. Методичні розробки Міністерства внутрішніх справ України підкреслюють саме цей комплексний, накопичувальний характер деформації [9].

Емоційне/професійне вигорання – ближчий за динамікою, але вужчий феномен, пов'язаний із хронічним професійним стресом. У сучасних українських працях він найчастіше вимірюється за опитувальниками MBI (С. Maslach) та методикою В. Бойка [6].

Військово-професійна діяльність у Національній гвардії України під час воєнного стану охоплює жорстко регламентовані обов'язки, необхідність дотримання високого рівня дисципліни та готовність витримувати екстремальні навантаження [7]. Законодавче регулювання (зокрема Закон «Про Національну гвардію України» та відповідні нормативні документи Збройних Сил України) визначає ключові вимоги до проходження служби, умови соціального захисту та напрями психологічного супроводу, проте в умовах виснажливих бойових операцій актуалізується низка соціально-психологічних чинників, які можуть провокувати негативні трансформації особистості. Аналіз сучасних наукових джерел демонструє, що поєднання зовнішніх (соціальні контакти в колективі, складні умови служби, екстремальні ситуації) та внутрішніх (захисні механізми психіки, адаптаційні стратегії) чинників сприяє формуванню сталих змін в особистості військовослужбовців, зокрема військових психологів.

Феномен професійної деформації, за дослідженнями В. Медведєва, є багатовимірним утворенням, у якому поєднуються внутрішні (індивідуально-психологічні) та організаційно-соціальні детермінанти. На думку вченого, найхарактернішими ознаками деформації виступають упереджене ставлення до об'єкта службової діяльності, суб'єктивне витлумачення нормативних приписів, «огрублення» особистості, перенесення формалізованого стилю спілкування на приватне життя й глибинні зміни самооцінки [9].

Зоряна Кісіль у своїх дослідженнях робить акцент на мультифакторній природі феномену професійної деформації, вказуючи, що недостатність ресурсів, висока конфліктність або замкнутість професійного середовища та певні особистісні риси фахівця здатні поступово посилювати його уразливість до деструктивних зрушень [5]. У бойових підрозділах НГУ подібні прояви можуть наростати внаслідок тривалого перебування у зоні активних дій і обмежених можливостей для відновлення.

Ознаки деформації за З. Кісіль (цинізм, зниження емпатії, формалізм, правовий нігілізм, конфліктність) здебільшого є універсальними для представників професій «людина-людина». Часто такі прояви спершу залишаються латентними, але з часом стають помітними у стилі спілкування, емоційному стані й моральних орієнтирах фахівців.

Згідно з науковими підходами, які розглядають негативні зрушення особистості в умовах стресогенних ситуацій (досвід правоохоронців, Збройних Сил України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій), деформація передусім проявляється в емоційному виснаженні, цинізмі, упередженості, зниженні емпатії та посиленні агресивних чи формальних патернів поведінки. Систематичний вплив бойових чинників (постійна загроза життю, травматичні події, дефіцит відпочинку) посилює ці деструктивні процеси, що з часом можуть закріпитися і перейти в стійкі особистісні трансформації.

Успішність виконання професійного обов'язку військового психолога значною мірою визначається наявністю фізичних, соціальних та психологічних ресурсів. Такими ресурсами є соціальна взаємодія у підрозділі, підтримка з боку командування та забезпечення належної матеріальної бази. Позитивні соціально-психологічні чинники знижують імовірність емоційного вигорання та пом'якшують прояви професійної деформації. Водночас недоліки в організації служби, брак належного розподілу службового навантаження та постійна загроза життю посилюють стресові реакції й підвищують ризики деструктивних змін в особистості.

Запропонована теоретична модель професійної деформації військового психолога описує, як початкові соціально-психологічні умови професійної деформації задають вектор подальшого розвитку особистості у площині позитивного професіогенезу або деформаційних змін.

Соціально-психологічні умови деформації об'єднують три взаємопов'язані блоки: індивідуально-психологічних особливостей, параметрів професійного середовища та соціально-психологічних чинників взаємодії.

Психологічні особливості охоплюють ранні дисфункційні схеми, систему цінностей, «Я»-концепцію та мотиваційну структуру. Саме вони визначають вихідну конфігурацію чутливостей і силових зон особистості, готовність до саморефлексії та здатність утримувати професійні смисли в умовах напруження.

Умови професійної діяльності містять як повсякденні практики (рутинна робота з особовим складом, документообіг, планові консультації), так й екстремальні епізоди, пов'язані з бойовими діями, наслідками втрат, кризовими інтервенціями у непередбачуваних обставинах та іншими високоризиковими ситуаціями. Співвідношення цих підсередовищ визначає тип та щільність стресорів.

Соціально-психологічні чинники задають межі рольових очікувань та якості соціального оточення: у комунікативно-рольовому вимірі йдеться про взаємодію з командуванням, підлеглими, колегами, про перетин професійних та соціальних ролей; у вимірі соціального оточення – про підтримувальні ресурси колективу, професійної спільноти та сім'ї.

Ці входні блоки активують механізм взаємодії «стрес – ресурси», у межах якого зовнішні й внутрішні вимоги протиставляються системам відновлення та саморегуляції. Баланс між двома полюсами не є статичним: ресурси пом'якшують вплив стресу, тоді як кумуляція стресорів виснажує ресурси, звужує спектр адаптивних реакцій і підсилює уразливість до деформаційних патернів.

Взаємонаправлені зв'язки формують петлі зворотного впливу: позитивна динаміка професіогенезу, що зміцнює ідентичність, самоконтроль і соціальну підтримку, розширює ресурсну базу; натомість розгортання деформації веде до редукції ресурсів, ригідності реагування та послаблення професійної суб'єктності.

На рівні особистості ця динаміка розгортається у двох альтернативних траєкторіях: позитивний професіогенез та професійна деформація.

Спираючись на ґрунтовні дослідження в області психології праці **позитивний професіогенез** вважаємо доцільним розглядати за такими напрямками: професійна мотивація, соціальна толерантність, адаптаційна гнучкість, професійна саморегуляція.

1. Професійна мотивація містить *еталонну мету професії* у щоденних рішеннях та стійку *мотивацію професійного вдосконалення*.

2. Соціальна толерантність проявляється *емпатією* та *безумовним прийняттям людей*, що підтримує якість допомоги й запобігає цинічним установкам.

3. Адаптаційна гнучкість виявляється у здатності поєднувати дисципліну службового регламенту з *нешаблонним мисленням*, що необхідне для дій у змінних і невизначених обставинах.

4. Професійна саморегуляція спирається на *внутрішній локус контролю*, *активність*, *позитивну професійну ідентичність*, стабільну *адекватну самооцінку* та послідовне розгортання конструктивної *професійної ролі*. Разом це забезпечує контроль імпульсів, збереження смислового стрижня і здатність утримувати межі ролей навіть у пікових навантаженнях.

Протилежна траєкторія – **професійна деформація** – формується тоді, коли хронічний дисбаланс «стрес – ресурси» закріплює проблемні професійні мотивації, соціальну інтолерантність, дезадаптивну ригідність та професійну дерегуляцію.

1. Проблеми професійної мотивації проявляються у *помилкових смислах професії* та породжують *індиферентність до професійного розвитку*, стагнацію і зниження залученості.

2. У площині соціальної інтолерантності накопичуються *емоційна черствість* та *соціальний цинізм*, які підмінюють професійну дистанцію байдужістю та руйнують довіру у взаємодії.

3. Дезадаптивна ригідність проявляється у *професійній стереотипізації*, зниженій готовності до корекції рішень та проблем адаптації під час змін операційного середовища.

4. Професійна дерегуляція посилюється *зовнішнім локусом контролю*, *інертністю*, *рольовим експансіонізмом*, *проблемами професійної ідентичності* та *неадекватною самооцінкою*. У сукупності це підвищує ризик помилок, етичних колізій і зниження якості психологічної допомоги.

На рисунку 1 зображено схему запропонованої теоретичної моделі професійної деформації військового психолога.

Рисунок 1 – Теоретична модель професійної деформації військового психолога

Описана модель є не лише пояснювальною, але й прогностичною: конфігурація стартових умов із подальшим балансом «стрес – ресурси» дає можливість передбачити, у який бік зміщуватиметься траєкторія розвитку – до зміцнення професійної суб'єктності та стійкості або до наростання ригідних і дерегулятивних проявів. Вона також задає чіткі точки профілактичного впливу: корекція дисфункційних схем та переузгодження цінностей з еталонною метою професії; відновлення рольових меж у багаторівневій ієрархії; розбудова супервізійно-інтервізійних форматів та механізмів відновлення після екстремальних завдань; управління навантаженням через ротації, структурування доступу до підтримки та контроль бюрократичної щільності тощо.

Висновки

1. Розмежування ключових понять дає змогу визначити професійну деформацію феноменом, який характеризується стійкими негативними змінами в особистості фахівця, спричиненими кумулятивним впливом професійних чинників. Натомість професійне вигорання – це динамічний процес емоційного виснаження, який може бути оборотним. Деформація охоплює ширший спектр трансформацій особистості, включно з ригідністю, цинізмом та зниженням емпатії, на відміну від вигорання, яке фокусується на фазах напруження та виснаження.

2. Термінологічні розбіжності демонструють особливості української наукової школи, яка акцентує нормативний аспект деформації як загрози ефективності, тоді як західні підходи (evidence-based) використовують валідовані конструкти, як burnout чи compassion fatigue, через емпіричну орієнтацію. Це пояснюється тривалим періодом ізоляції вітчизняної науки від світової спільноти за радянських часів, коли одним з найважливіших завдань психології було забезпечення працездатності людини. У вітчизняному науковому просторі професія тлумачиться як система цінностей та норм, а відхилення від них трактується як загроза ефективності діяльності.

3. Запропонована авторська модель професійної деформації військового психолога Національної гвардії України в умовах воєнного стану демонструє вплив соціально-психологічних умов

професійної деформації на баланс «стрес – ресурси» та залежність подальшого професійного розвитку або деформації від цього балансу.

4. Соціально-психологічні умови професійної деформації містять три взаємопов'язані блоки: 1) *психологічні особливості* охоплюють ранні дисфункційні схеми, цінності, «Я»-концепцію, мотивацію; 2) *умови професійної діяльності* поділяються на повсякденну та екстремальну; 3) *соціально-психологічні чинники* містять комунікативно-рольові чинники та соціальне оточення.

5. Баланс «стрес – ресурси» впливає на особистість фахівця, визначаючи її розвиток залежно від домінування негативних чи позитивних чинників, що призводить до однієї з двох альтернативних траєкторій: позитивного професіогенезу або професійної деформації.

6. Позитивний професіогенез розгортається за напрямками професійної мотивації, соціальної толерантності, адаптаційної гнучкості, професійної саморегуляції. Професійна деформація проявляється за напрямками проблемної професійної мотивації, соціальної інтолерантності, дезадаптивної ригідності та професійної дерегуляції.

7. Теоретична модель деформації військового психолога дає можливість прогнозувати траєкторії розвитку особистості, ідентифікувати точки втручання, такі як регулювання професійної діяльності, корекція дисфункційних схем, відновлення рольових меж та розбудова супервізійних форматів. Це сприяє збереженню позитивної професійної ідентичності фахівця та якості психологічної допомоги.

Перспективою подальшої наукової роботи є дослідження серед військових психологів Національної гвардії України з урахуванням гендерних, вікових та професійних чинників. Планується емпіричне вивчення феноменологічного простору професійної деформації військових психологів Нацгвардії в умовах війни.

Перелік джерел посилання

1. Борисюк О. М., Фостяк М. В. Дослідження синдрому професійного вигорання у працівників Національної поліції України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2016. № 2. С. 102–112. URL: <https://surl.lu/ttskxi> (дата звернення: 08.08.2025).

2. Босько В. Теоретико-емпіричний аналіз проблеми емоційного вигорання психологів сектору оборони та безпеки України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 73 (3). С. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-73-3-41-49>.

3. Вербицька Л. Ф., Овдієнко І. М. Професійна деформація працівників медичних закладів: психологічний аспект. *Молодий вчений*. 2024. № 1 (125). С. 74–78. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-13>.

4. Кісіль З. Р. Юридіко-психологічний аналіз професійної деформації працівників Національної поліції України. *Університетські наукові записки*. 2020. № 1. С. 235–249. URL: <https://surl.li/zybuag> (дата звернення: 08.08.2025).

5. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В., Перепелиця А. В. До питання професійної деформації співробітників Національної поліції України. 2024. Вип. 62. С. 238–243. URL: <https://surl.li/wiwcsa> (дата звернення: 08.08.2025).

6. Коняєва Л., Гурович О. Особливості синдрому емоційного вигорання у психологів-консультантів. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*. 2022. № 3 (56). С. 10–18. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2022.3.2>.

7. Ларіонов С. О., Онищук К. І. Особливості емоційного вигорання військовослужбовців НГУ з досвідом участі у бойових діях. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. пр. Київ : СГУ ім. В. Даля, 2019. № 2 (49). С. 376–387. URL: <https://surl.lt/tevuww> (дата звернення: 08.08.2025).

8. Макаренко П. В., Захаренко Л. М. Вияви професійної деформації в слідчих поліції. *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 54–62. DOI: <https://doi.org/10.33270/03223001.54>.

9. Медведєв В. С., Ларіонов С. О. Психологічна діагностика професійної деформації працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 2 (39). С. 258–262. URL: <https://surl.li/frouzo> (дата звернення: 08.08.2025).

10. Мелоян А. Е., Лікарчук Є. В. Взаємозв'язок вікарної травми та депресії у психологів, які працюють під час воєнних конфліктів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2024. № 2. С. 41–48. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-2-6>.

11. Чемодурова Ю. М. Проблема визначення соціально-психологічних компонентів професійної деформації особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2012. Т. 2. Вип. 9. С. 242–245. URL: <https://surl.li/oriduh> (дата звернення: 08.08.2025).
12. Швець Д. В., Кісіль З. Р. Професійна деформація співробітників Національної поліції України: юридико-психологічний вимір. *Проблеми юридичної психології*. 2023. № 3. С. 301–305. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.48>.
13. Burnout and Turnover Among Veterans Health Administration Primary Care Providers From Fiscal Years 2017–2021 / E. A. Apaydin et al. *Medical Care*. 2024. Vol. 63. No. 4. P. 273–282. DOI: <https://doi.org/10.1097/MLR.0000000000002087>.
14. Clay R. A. Are you experiencing compassion fatigue? *American Psychological Association*. 2020. URL: <https://surl.li/wufshz> (Accessed: 15.08.2025).
15. Deriglazov D., Halamová J., & Kernová L. Burnout, compassion fatigue, and compassion satisfaction interventions via mobile applications: a systematic review and a meta-analysis. *Worldviews on evidence-based nursing*. 22 (3). 2025. e70033. DOI: <https://doi.org/10.1111/wvn.70033>.
16. Moran R. J., Asquith N. L. Understanding the vicarious trauma and emotional labour of criminological research. *Methodological Innovations*. 2020. Vol. 13. No. 2. DOI: <https://doi.org/10.1177/2059799120926085>.
17. Socioecological drivers of burnout – a mixed methods study of military health providers / B. Olapeju et al. *Frontiers in Public Health*. 2024. Vol. 12. Art. 1410825. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1410825>.
18. Sabo B. Reflecting on the Concept of Compassion Fatigue. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*. 2011. Vol. 16. No. 1. Manuscript 1. Jan 31. DOI: <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol16No01Man01>.
19. Clinician burnout and effectiveness of guideline-recommended psychotherapies / N. A. Sayer et al. *JAMA Network Open*. 2024. Vol. 7. No. 4. Art. e246858. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.6858>.
20. Behavioral health provider burnout and mental health care in the veterans health administration / K. Zivin et al. *Journal of General Internal Medicine*. 2023. Vol. 38. No. 10. P. 2254–2261. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11606-023-08235-y>.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2025

UDC 159.923:316.6:159.944

K. Onyshchuk

THEORETICAL MODEL OF PROFESSIONAL DEFORMATION AMONG MILITARY PSYCHOLOGIST OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

The article distinguishes between the concepts of professional deformation and professional burnout. It generalizes the phenomenon of professional deformation as a complex transformation of the personality encompassing rigidity, cynicism, and decreased motivation. Professional burnout is defined as a dynamic process focusing on the phases of tension and exhaustion.

The reasons for terminological discrepancies between Ukrainian and foreign scientific schools are substantiated. These differences stem from the influence of the post-Soviet scientific tradition, in which the profession is viewed as a system of norms and values, whereas the Western approach emphasizes clinically verified, empirically diagnosed states with a narrower yet validated definition.

An original model of professional deformation of a military psychologist is proposed, taking into account the socio-psychological conditions, the mechanism of "stress – resources" interaction, and two developmental trajectories: positive professional genesis or deformational changes.

The socio-psychological conditions of professional deformation are defined as comprising three interrelated blocks: psychological characteristics, conditions of professional activity, and socio-psychological factors. Attention is focused on the "stress – resources" balance, which affects the personality of a specialist, determining its development depending on the dominance of negative or positive factors, and leading to one of two alternative trajectories – positive professional genesis or professional deformation.

Positive professional genesis unfolds through professional motivation, social tolerance, adaptive flexibility, and professional self-regulation. Professional deformation manifests itself through problematic motivation, social intolerance, maladaptive rigidity, and professional deregulation.

The theoretical model of deformation of a military psychologist is proposed as a tool for predicting the trajectory of personal development and identifying key intervention points – regulation of professional activity, correction of dysfunctional cognitive schemes, restoration of role boundaries, and development of supervision formats. It is concluded that understanding the theoretical model of deformation of a military psychologist contributes to maintaining a positive professional identity and ensuring the quality of psychological assistance during martial law.

Keywords: *professional deformation, professional burnout, positive professional genesis, military psychologist, theoretical model of professional deformation.*

Онищук Крістіна Іванівна – ад'юнкт, Національна академія Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0005-7108-4218>